

İZLEME KURULLARI RAPORU

2025

Hakkımızda

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), 2006 yılında insan hakları ihlalleri anlamında en riskli mekânlardan biri olan hapisanelerde, mahpusların hak ve özgürlüklerini korumak; haklar, koşullar ve uygulamalar bağlamında hapisanelerin uluslararası insan hakları standartlarına ve insan onuruna uygun hale getirilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Proje Destekçileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği çalışmaları İsveç Büyükelçiliği tarafından desteklenmektedir. Çalışmaların içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup, üretilen yayınlar, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliği, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Hazırlayan

Heval Zelal Avcı, Melis Gebeş

Tasarım

Ahmet Soykarcı

İçindekiler

Kısaltmalar Dizini	4
Tablolar	5
Giriş	6
Yöntem	6
Genel Bakış	9
2025 Yılında Kullanılan Başvuru Mekanizmaları	16
Cezaevi İzleme Kurulları	17
İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları	20
Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	24
Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	26
Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi	28
Kamu Denetçiliği Kurumu/Ombudsmanlık	30
Sonuç	33
Öneriler	36

Kısaltmalar Dizini

AB	Adalet Bakanlığı
CİK	İl/İlçe Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelelerin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
İİHK	İl/İlçe İnsan Hakları Kurulları
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
MİHİK	Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
UNCAT /OPCAT	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Tablolar

Grafik 1: Son 5 yılın başvuru dağılımı	9
Grafik 2: Yapılan başvuruların kurumlara göre dağılımı	10
Grafik 3: Yapılan başvuruların kurumlara ve yıllara göre dağılımı	11
Grafik 4: Yapılan başvurulara cevap verilme durumu	11
Grafik 5: Başvuru cevaplarının kurumlara ve yıllara göre dağılımı	12
Grafik 6: Mevzuat ile cevap veren kurumların dağılımı	13
Grafik 7: Diğer kurumlardan bilgi talep eden kurumların dağılımı	14
Grafik 8: Ceza infaz kurumlarını ziyaret edip izleme yaptıklarına dair gelen başvuru cevabı dağılımı	14
Grafik 9: İlgili Kurumların Mahpuslarla görüşme durumu dağılımı	15
Grafik 10: Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı	17
Grafik 11: CİK başvurularının cevaplara göre dağılımı	19
Grafik 12: CİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	19
Grafik 13: İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı	20
Grafik 14: İİHK başvurularının cevaplara göre dağılımı	22
Grafik 15: İİHK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	22
Grafik 16: Adalet Bakanlığı ve CTE'ye yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı	24
Grafik 17: Adalet Bakanlığı başvurularının cevaplara göre dağılımı	24
Grafik 18: CTE başvurularının cevaplara göre dağılımı	25
Grafik 19: CTE başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	25
Grafik 20: Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı	26
Grafik 21: MİHİK başvurularının cevaplara göre dağılımı	27
Grafik 22: MİHİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	27
Grafik 23: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı	28
Grafik 24: CİMER başvurularının cevaplara göre dağılımı	28
Grafik 25: CİMER başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı	28
Grafik 26: KDK başvurularına ilişkin kararların yıllara göre dağılımı	31

Giriş

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), mahpuslar ve mahpus yakınlarından kendisine ulaşan talep, şikâyet ve hak ihlali iddialarını izleme ve değerlendirme çalışmaları kapsamında, hapishanelerde insan haklarının korunması konusunda görev ve yetkileri bulunan resmî kurumlara başvuruda bulunmaktadır. CİSST bu başvurular yoluyla, kendisine iletilen hak ihlali iddialarının araştırılmasını ve incelenmesini, tespit edilen ihlallerin giderilmesi için gerekli işlemlerin yapılmasını talep etmektedir. Aynı zamanda, hapishanelerde yerinde izleme yetkisine sahip mekanizmaları hapishane ziyaretleri yoluyla inceleme yapmaya ve ulaştıkları sonuçları raporlamaya davet etmektedir.

Bu rapor, Türkiye’de hapishanelerdeki insan hakları durumunun izlenmesi ve denetlenmesi konusunda faaliyet gösteren mekanizmalara CİSST’in 2025 yılı boyunca yaptığı başvurular ile bu başvurulara verilen cevapların bir değerlendirmesini sunmaktadır. Raporun amacı, CİSST’in başvuruları üzerinden, hapishanelerdeki hak ihlali iddialarının ilgili kurumlar tarafından nasıl ele alındığını ve bu süreçlerin ne ölçüde etkili işlediğini değerlendirmektir. Bu çerçevede rapor, hak ihlali iddialarının araştırılması, ihlallerin görünür kılınması ve mağduriyetlerin giderilmesi bakımından mevcut izleme ve denetim mekanizmalarının etkililiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu rapor, 1 Ocak 2025 ile 31 Aralık 2025 tarihleri arasında mahpuslar ve mahpus yakınları tarafından Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği’ne (CİSST) iletilen hak ihlali iddiaları üzerine yapılan 5.880 başvuru ile bu başvurulara verilen 439 cevabın incelenmesiyle hazırlanmıştır.

Söz konusu başvurular CİSST tarafından Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

(MİHİK), İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları (İİHK), Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları (CİK), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ve Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) başta olmak üzere ilgili kurumlara iletilmiştir. Bunun yanı sıra, başvuruların içeriğine ve ileri sürülen ihlallerin niteliğine göre Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği (TTB), barolar ve yabancı ülke konsoloslukları gibi diğer kurumlara da başvurulmuştur. Başvuruların dayanağını, kapalı ve açık hapishanelerde tutulan mahpuslar ile mahpus yakınlarının CİSST'e ilettikleri talep, şikâyet ve hak ihlali iddiaları oluşturmaktadır. Raporun hazırlanmasında mahpusların CİSST'e gönderdiği mektuplar, mahpuslar ve mahpus yakınlarının Danışma Hattı aracılığıyla aktardığı bilgiler, avukatların hapishane ziyaretleri sırasında mahpuslardan aldığı beyanlar ve mahpus yakınlarıyla yapılan yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu bilgiler, CİSST tarafından geliştirilen özel bir veritabanı sistemi aracılığıyla toplanmış ve sistematik biçimde sınıflandırılmıştır.

Bu raporda kullanılan veriler CİSST veritabanından elde edilmiştir. Veritabanında mahpuslara ait özlük bilgileri ile birlikte, mahpuslar ve mahpus yakınları tarafından mektup ve telefon görüşmeleri yoluyla CİSST'e iletilen talep, şikâyet ve hak ihlali iddiaları kaydedilmektedir. Bu iddialar tematik olarak sınıflandırılmakta; iddialar üzerine CİSST tarafından ilgili kurumlara yapılan başvurular ile bu başvurulara verilen cevaplar sisteme işlenerek arşivlenmektedir. Raporda sunulan bulgular, yukarıda belirtilen yöntemlerle elde edilen verilerin analizine ve CİSST veritabanında yapılan sınıflandırmaya dayanmaktadır.

Bu raporda, hapishanelerde yerinde inceleme yapma yetkisine sahip olmaları nedeniyle CİK ve İİHK'ye yapılan başvurular ile bu başvurulara verilen cevaplar öncelikli olarak ele alınmıştır. Değerlendirmede cevap sayılarının yanı sıra cevapların içeriği, ilgili kurumlardan bilgi istenip istenmediği, hapishane ziyareti yapıp yapılmadığı, mahpusla görüşülüp görüşülmediği ve bir ihlal tespitine ulaşıp ulaşılmadığı dikkate alınmıştır. MİHİK ise zaman zaman, hak ihlali iddialarının ve şikâyetlerinin yoğunlaştığı hapishanelerde izleme çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ancak genellikle kendisine iletilen bireysel

başvurulara dayalı olarak doğrudan yerinde izleme yapma eğiliminde değildir. Bu nedenle raporda, MİHİK'e yapılan başvurular değerlendirilmiş olsa da izleme faaliyetleri bağlamında sınırlı yer verilmiştir.

CİSST'in, yerinde izleme yapma yetkisi olmayan ancak mahpuslara ilişkin hak ihlali iddialarının çözümünde önemli rol oynayan Adalet Bakanlığı, CTE ve CİMER'e yaptığı başvurular ve bu kurumlarca verilen cevaplar da rapor kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca raporda, CİSST tarafından KDK'ye yapılan başvurular ile KDK'nin bu başvurular üzerine verdiği kararlar da incelenmiştir.

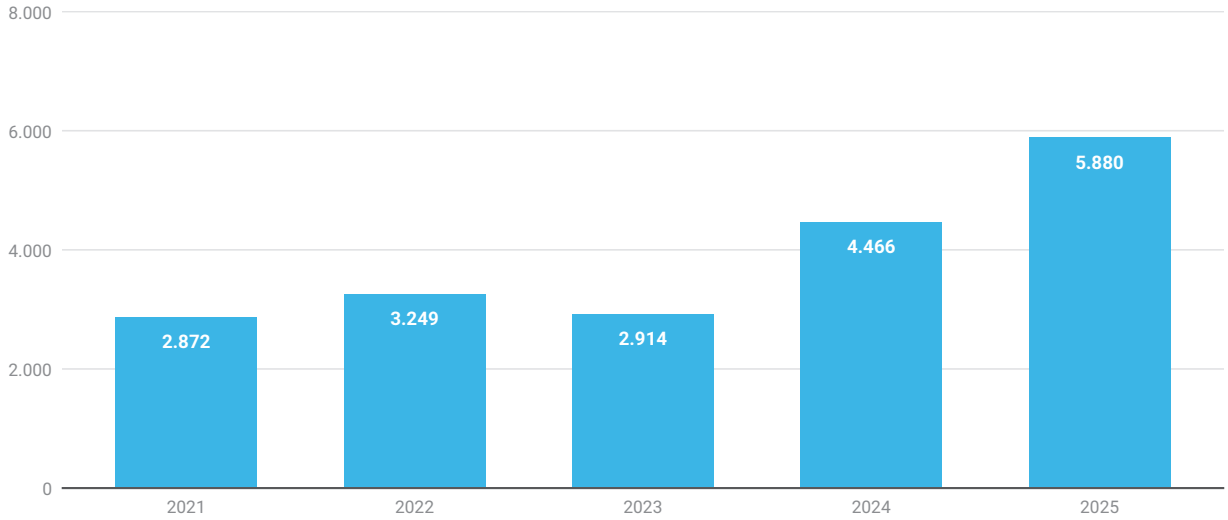
Raporda, ulusal insan hakları kurumlarının etkililiği ile kapalı mekânları izleyen kurumların bağımsızlığı ve çoğulculuğunun değerlendirilmesinde temel bir referans metin olarak kabul edilen Paris Prensipleri'nden yararlanılmıştır. Paris Prensipleri, diğer adıyla İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 3 Mart 1992 tarihli ve 1992/54 sayılı kararıyla kabul edilmiş, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 20 Aralık 1993 tarihli ve 48/134 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Paris Prensipleri, ulusal insan hakları kurumlarının yapısını ve işlevini belirlemekte ve bu kurumlara meşruiyet ve güvenilirlik zemini kazandırmaktadır. Bu anlamda, ulusal düzeyde kurulacak insan hakları kurumlarının Paris Prensipleriyle uyumlu olması, etkililiklerinin temel ölçütlerinden biridir.

Bu rapor yalnızca CİSST'e ulaşabilen ve hak ihlali iddialarının ilgili kurumlara iletilmesini onaylayan mahpuslar adına yapılan başvuruları içermektedir. CİSST'in mahpuslar arasındaki bilinirlik düzeyi, hapis hanelerde uygulanan iletişim kısıtlamaları, mahpusların ekonomik koşulları, yüksek posta ücretleri ve okuryazarlık düzeyi gibi birçok etken, CİSST'ten haberdar olsalar dahi mahpusların şikâyetlerini derneğe ulaştırmalarının önünde engel oluşturabilmektedir. Bir diğer etken, mahpusların "misilleme" olarak ifade ettiği, hapis hane idarelerini şikâyet etmeleri hâlinde hapsedilme koşullarının daha da kötüleşebileceği yönündeki endişeleridir. CİSST Danışma Hattı, mahpus yakınlarının ücretsiz olarak başvurabileceği bir araç olarak bu erişim sorununu aşmak için önemli bir araçtır.

Genel Bakış

CİSST, 2016 yılından 2025 yılı sonuna kadar Adalet Bakanlığı, CTE, CİMER, MİHİK, TİHEK, İİHK, CİK ve KDK başta olmak üzere Sağlık Bakanlığı, TTB, barolar ve konsolosluklar dâhil ilgili kurumlara toplam **38.107 başvuru yapmıştır.**

Son 5 yılın başvuru dağılımı aşağıdaki gibidir:

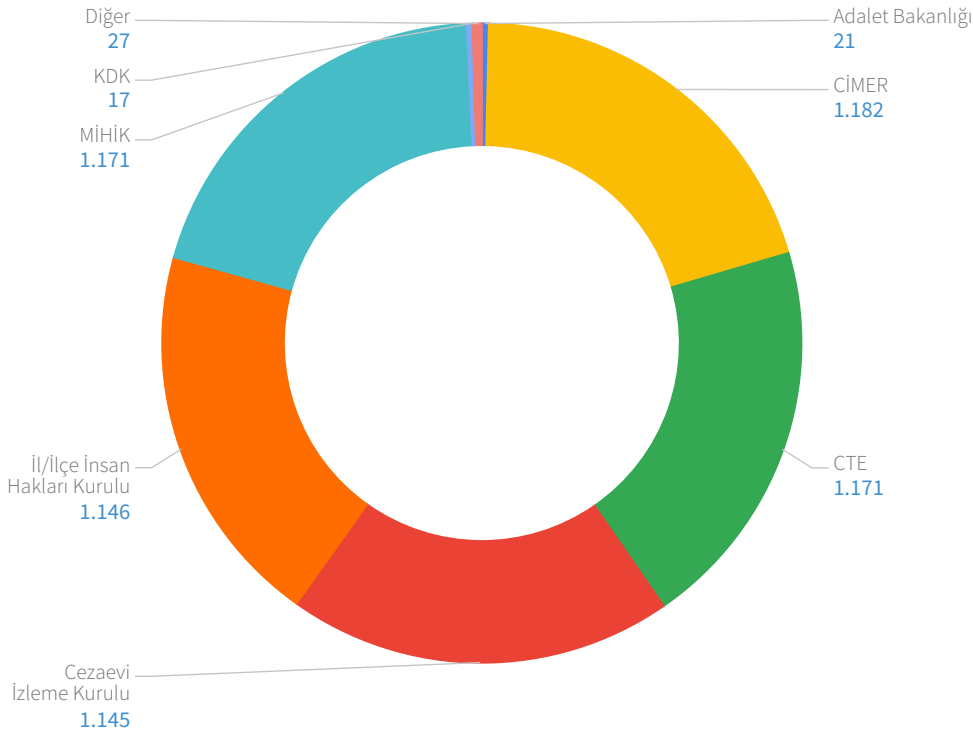

Grafik 1: Son 5 yılın başvuru dağılımı

Yıllık başvuru sayısı 2021’de 2.872 iken 2025’te 5.880’e ulaşmış; böylece son beş yılda iki kattan fazla artmıştır. 2022 yılındaki artışta, pandemi döneminde getirilen kısıtlamaların hapishanelerde devam etmesinin yanı sıra giderek ağırlaşan aşırı kalabalıklaşma sorununa ve 2020 sonrasında açılan S, Y ve yüksek güvenlikli hapishanelerin koşullarına ilişkin şikâyetlerin çoğalmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Başvuru sayısının 2023’te azalmasında ise mahpusların yaşadığı ekonomik güçlüklerin ve yükselen mektup postalama ücretlerinin CİSST’e erişimi zorlaştırdığı düşünülmektedir. 2024 yılından itibaren CİSST’in Danışma Hattı aracılığıyla daha fazla mahpusa ve mahpus yakınına ulaşması da başvuru sayısındaki artışta rol oynamıştır.

Bununla birlikte başvuru sayılarındaki artış ya da azalmanın hapishanelerdeki hak ihlallerine ilişkin olgusal durumu bütünüyle yansıtmadığını belirtmek gerekir.¹ Ayrıca aynı hak ihlali iddiası, farklı görev ve yetkilere sahip birden fazla kuruma iletilenilmektedir. Dolayısıyla burada yer alan sayılar, birbirinden bağımsız hak ihlali iddialarının sayısını değil, CISST tarafından ilgili kurumlara yapılan toplam başvuru sayısını göstermektedir.

2025 yılında yaptığımız başvuruların dağılımı aşağıdaki gibidir:

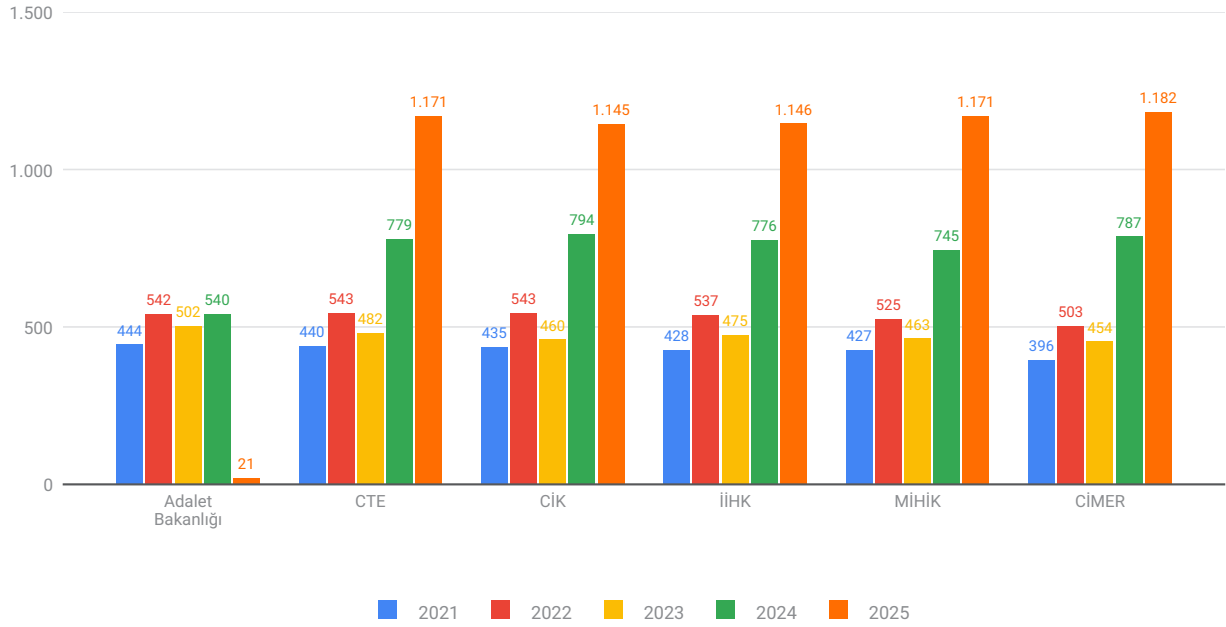

Grafik 2: Yapılan başvuruların kurumlara göre dağılımı

Adalet Bakanlığına yapılan başvuru sayısının 2024'te 540 iken 2025'te 21'e düşmesi, CISST'in başvuru yönteminde yaptığı değişiklikten kaynaklanmaktadır. Bakanlığa iletilen başvuruların CTE'ye yönlendirilmesi nedeniyle 2024 yılının sonundan itibaren Bakanlığa ayrıca düzenli olarak başvuru yapılmamıştır.

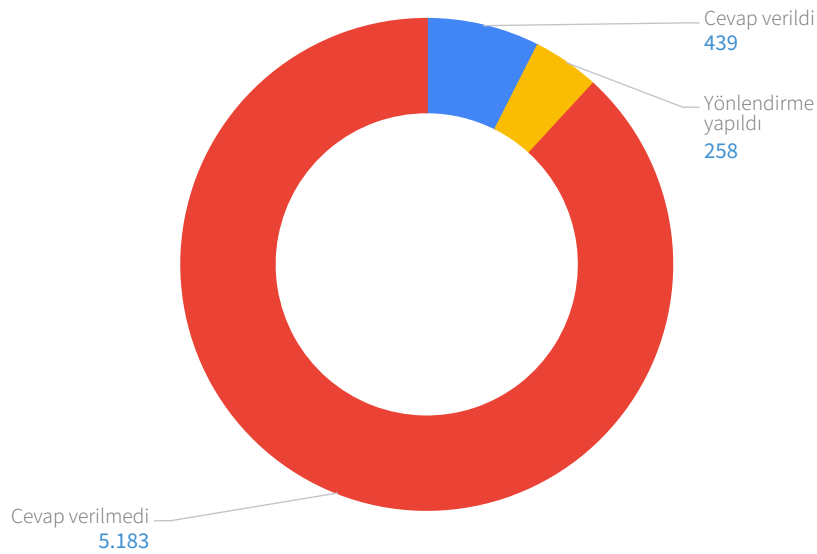
1 Hapishanelerde yaşanan hak ihlalleri ve özel ihtiyaçları olan mahpusların karşılaştığı sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi için CISST tarafından hazırlanan hapishane raporlarına bkz. <https://cisst.org.tr/kategori/yayinlar/>.

Yaptığımız başvuruların son beş yıla ve kurumlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 3: Yapılan başvuruların kurumlara ve yıllara göre dağılımı

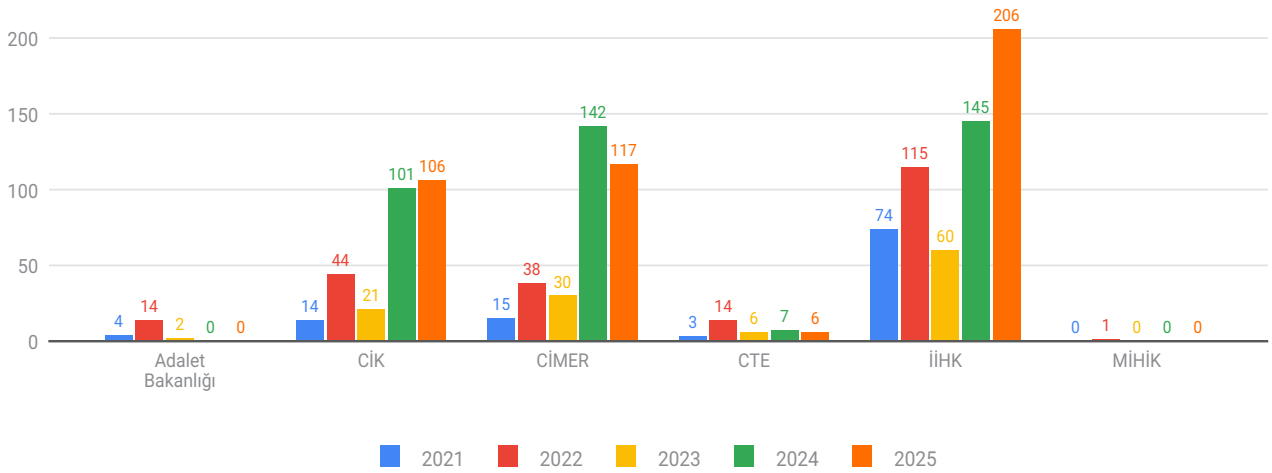
2025 yılında yaptığımız başvurulara cevap verilme durumu aşağıdaki gibidir:

Grafik 4: Yapılan başvurulara cevap verilme durumu

2025 yılında yapılan 5.880 başvurunun yalnızca 439’una cevap verilmiş; böylece genel cevap oranı yaklaşık yüzde 7,5 düzeyinde kalmıştır. Başvuruların 258’i başka bir kuruma yönlendirilmiş, 5.183’üne ise cevap verilmemiştir. Başvurunun başka bir kuruma yönlendirilmesi, başvurunun esasının incelendiği veya ileri sürülen iddialar hakkında bir değerlendirme yapıldığı anlamına gelmemektedir. Başvuruların yaklaşık yüzde 88’inin cevapsız kalması ise, resmî başvuru ve denetim mekanizmalarının hak ihlali iddialarını ele alma, başvuruları sonuçlandırma ve ulaşılan sonuçlar hakkında başvurucuları bilgilendirme bakımından oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir.

Başvuru Cevaplarının Kurumlara ve Yıllara Göre Dağılımı

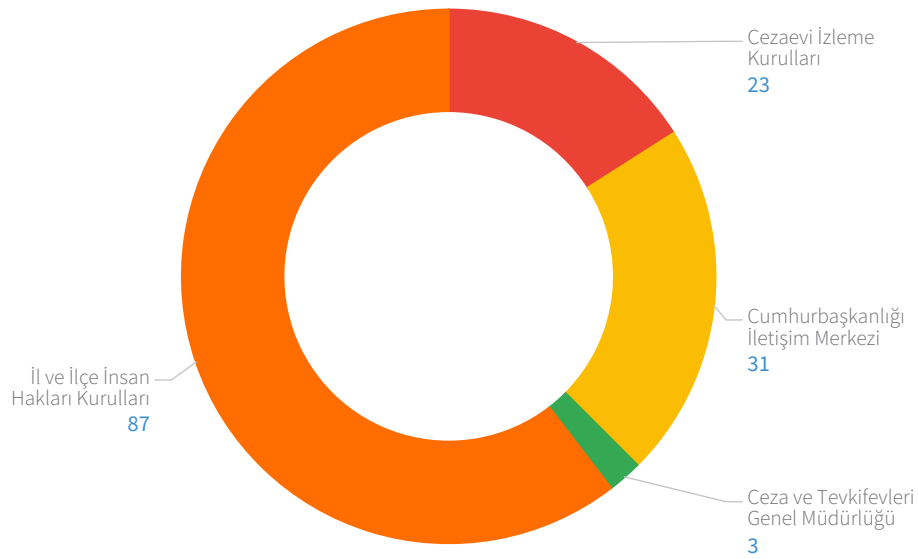
Grafik 5: Başvuru cevaplarının kurumlara ve yıllara göre dağılımı

Başvuru yapılan kurumların cevap oranları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. 2025 yılında İİHK, 1.146 başvurunun 206’sına cevap vererek yaklaşık yüzde 18 ile en yüksek cevap oranına sahip kurum olmuştur. Buna karşılık CİMER’in cevap oranı yaklaşık yüzde 9,9, CİK’in yüzde 9,3, CTE’nin ise yüzde 0,5 düzeyinde kalmıştır. MİHİK ise kendisine yapılan 1.171 başvurunun hiçbirine cevap vermemiştir.

Öte yandan bir başvuruya cevap verilmiş olması, başvurunun etkili ve esaslı biçimde incelendiğini tek başına göstermemektedir. Nitekim cevapların içeriği incelendiğinde,

bazı kurumların somut iddiaları değerlendirmek yerine yalnızca ilgili mevzuat hükümlerini aktardığı görülmektedir.

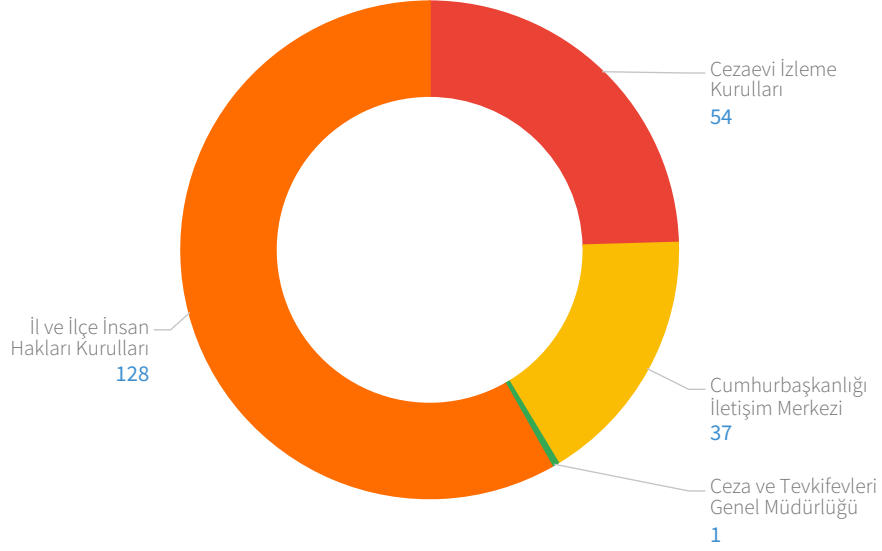
2025 yılında yaptığımız başvurulara yalnızca ilgili mevzuat hükümleri aktararak verilen cevapların kurumlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 6: Mevzuat ile cevap veren kurumların dağılımı

2025 yılında alınan 439 cevabın 144'ünde, başvuruda ileri sürülen somut iddialar değerlendirilmeden yalnızca ilgili mevzuat hükümleri aktarılmıştır. Bu sayı, alınan cevapların yaklaşık üçte birine karşılık gelmektedir. Oysa başvurularda, ilgili mevzuat hükümlerinin somut olayda uygulanıp uygulanmadığının açıklanması talep edilmiştir. Bazı cevaplarda uygulamanın mevzuata aykırı olmadığı belirtilmekle yetinilmiş, bazılarında ise talep edilen ayrıntılar “kurum içi bilgi” olduğu gerekçesiyle paylaşılmamıştır. Bu tür cevaplar, başvuru konusu hak ihlali iddiasının esasına ilişkin gerekçeli ve denetlenebilir bir değerlendirme sunmamaktadır.

2025 yılında yaptığımız başvurular üzerine ilgili kurumlardan bilgi istendiği belirtilen cevapların dağılımı aşağıdaki gibidir:

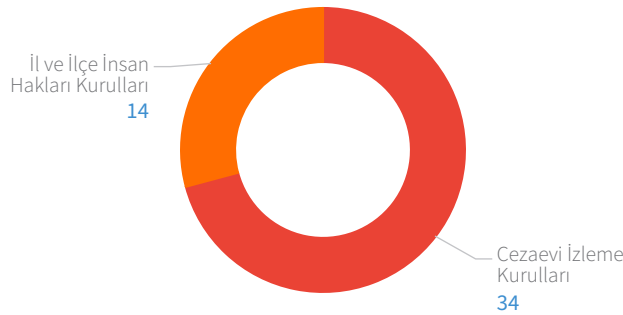

Grafik 7: Diğer kurumlardan bilgi talep eden kurumların dağılımı

Toplam 220 başvuruya ilişkin cevapta, ilgili kurumlardan bilgi talep edildiği belirtilmiştir. Bu durum, söz konusu başvuruların en azından dosya üzerinden bir araştırmaya konu edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ancak ilgili kurumlardan bilgi istenmiş olması, tek başına etkili bir inceleme yapıldığını göstermemektedir.

2025 yılında yaptığımız başvurular sonucunda hapisane ziyareti gerçekleştirildiği belirtilen cevapların kurumlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

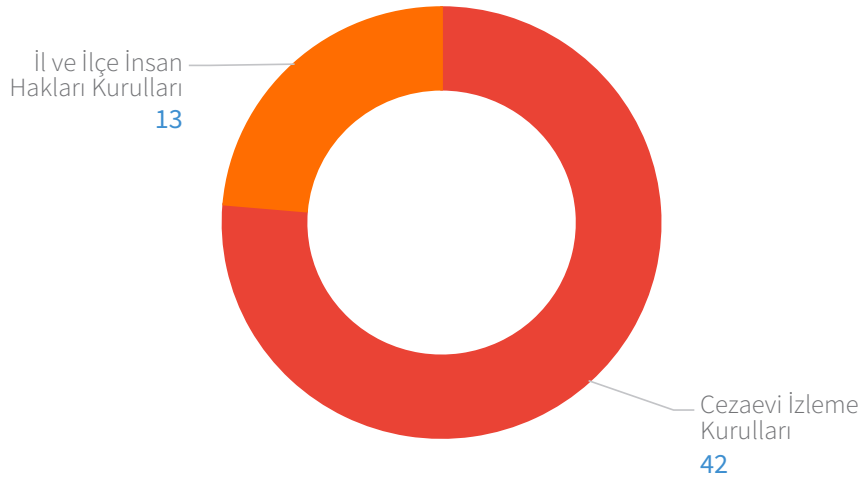
2025 yılında alınan cevapların 48’inde hapisane ziyareti gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Grafik 8: Ceza infaz kurumlarını ziyaret edip izleme yaptıklarına dair gelen başvuru cevabı dağılımı

Hapishaneleri ziyaret etme yetkisine sahip CİK ve İİHK'ye toplam 2.291 başvuru yapılmasına rağmen, bu iki mekanizma tarafından verilen cevapların yalnızca 48'sinde hapishane ziyareti yapıldığı bildirilmiştir. Bu durum, hak ihlali iddialarının hapishane ziyaretleri yoluyla incelenmesine sınırlı ölçüde başvurulduğuna işaret etmektedir.

2025 yılında yaptığımız başvurular sonucunda mahpusla görüşüldüğü belirtilen cevapların kurumlara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 9: İlgili Kurumların Mahpuslarla görüşme durumu dağılımı

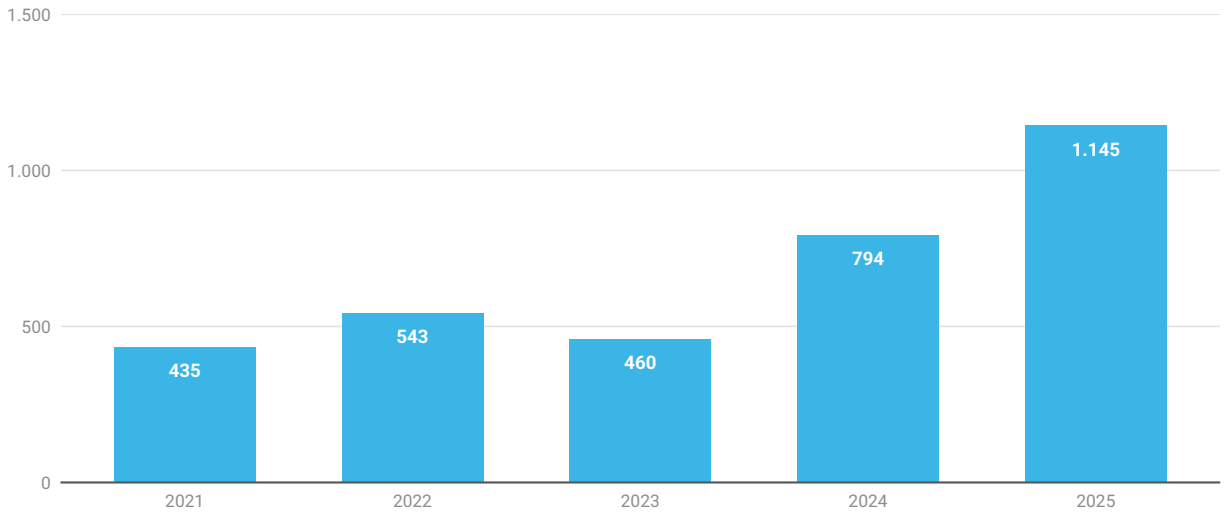
2025 yılında alınan cevapların 55'inde mahpusla görüşüldüğü belirtilmiştir. Mahpusun beyanının doğrudan alınması, hak ihlali iddiasının etkili biçimde incelenmesinin temel unsurlarından biridir. Bununla birlikte mahpusla görüşüldüğünün bildirildiği cevapların sayısı, toplam başvuru hacmi karşısında oldukça düşük kalmıştır. Bu durum, mahpusların beyanlarının doğrudan alınmasına sınırlı ölçüde başvurulduğunu göstermektedir.

2025 Yılında Kullanılan Başvuru Mekanizmaları

CİSST, 2025 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi mahpuslar ve mahpus yakınları tarafından iletilen hak ihlali iddialarının incelenmesi ve ihlallerin giderilmesi talebiyle ilgili kurumlara başvuruda bulunmuştur. Bu bölümde, başvuru yapılan kurumların hapishanelere ilişkin görev ve yetkileri ile CİSST'in 2025 yılında bu kurumlara yaptığı başvurular ve aldığı cevaplar ayrı ayrı incelenmektedir. Değerlendirmede, kurumların farklı görev ve işlevleri göz önünde bulundurularak, başvuruların nasıl ele alındığı, verilen cevapların içeriği ve başvurular sonucunda yapıldığı bildirilen işlemler incelenmektedir.

CEZAEVİ İZLEME KURULLARI

Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 10: Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

Türkiye, taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle belirlenen ilkeler çerçevesinde 2001 yılında 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu'nu.² yürürlüğe koymuştur. 4681 sayılı Kanun kapsamında, bulunduğu yargı çevresinde hapisane olan her adli yargı adalet komisyonu tarafından bir Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulu (CİK) kurulması öngörülmüştür.

CİK'lerin amacı, 4681 sayılı Kanun'un 1. maddesinde hapisanelerin “yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor hâline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak” şeklinde tanımlanmıştır. Bu kurullar, izleme raporlarını en geç dört ayda bir periyodik olarak Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet savcılığı, görev alanına girdiği durumlarda ilgili infaz hâkimlikleri ve MİHİK olmak üzere çeşitli kurumlara sunmak zorundadır. Ancak bu raporlar, kamuoyu ve ilgili sivil toplum örgütlerinin (STÖ) erişimine açık değildir.

2 Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu, Kanun No. 4681, K.T. 14.06.2001, RG T. 21.06.2001, S. 24439.

Her CİK, başkan dâhil beş asıl ve üç yedek üyeden oluşur. CİK üyeleri dört yıl için seçilir ve görev süresi dolan üyeler yeniden seçilebilir. Üyelerin, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda öngörülen genel şartların yanı sıra yaş, eğitim ve en az 10 yıllık mesleki deneyim gibi ek şartları da taşıması gerekmektedir.

CİK üyelerinin seçimi, 4681 sayılı Kanun’da “3 ve 4’üncü maddelerde yazılı şartlara durumları uygun olan kişilerden re’sen veya o yerdeki ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ya da o yerin en büyük mülkî âmirinin yardımıyla belirlenecek olanlar ile doğrudan başvuranlar arasından adlî yargı adalet komisyonunca oybirliğiyle seçilirler” biçiminde düzenlenmiştir.

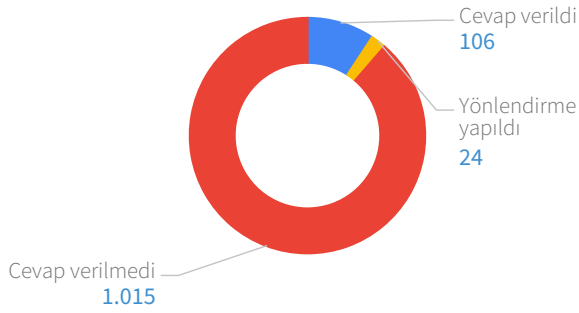
Bununla birlikte CİK üyelerinin seçiminin ne zaman yapılacağı, üyelik başvurularının nereye ve hangi usulle iletileceği, adayların hangi ölçütler üzerinden değerlendirileceği ve seçilmeyen kişilerin başvurabilecekleri özel bir itiraz yolu açık biçimde düzenlenmemiştir. Üyelik için 657 sayılı Kanun’da öngörülen genel memuriyet şartlarının aranması da CİK’lere katılımı sınırlandırmakta; Paris Prensipleri’nde ortaya konan bağımsızlık ve çoğulculuk ölçütleri bakımından soru işaretleri doğurmaktadır. Ayrıca 1 Eylül 2016 tarihli 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bütün CİK başkan ve üyelerinin görevleri aynı anda sona erdirilmiş ve 10 gün içinde yeniden seçim yapılması öngörülmüştür. Bu müdahale, CİK üyelerinin görev sürelerinin ve CİK’lerin kurumsal bağımsızlığının güvence altında olup olmadığına ilişkin kaygıları güçlendirmiştir.

CİK üyelerine yönelik çeşitli eğitimler ve izleme materyalleri hazırlandığı bilinmekle birlikte, bu eğitimlerin içeriği, düzenliliği ve bütün CİK üyelerine ulaşp ulaşmadığı konusunda kamuya açık bilgiler sınırlıdır. CİK’lerin izleme ve raporlama sırasında hangi ortak ölçütleri kullandıkları ve hak ihlali tespitlerini hangi standartlara dayandırdıkları da yeterince açık değildir.

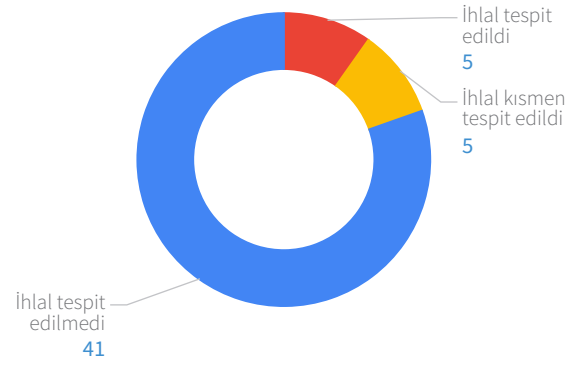
CİSST’in başvurularına verilen cevaplar incelendiğinde, CİK’ler arasında ortak bir yaklaşım bulunmadığı ve aynı soruna farklı kapsam ve içerikte cevaplar verildiği görülmektedir. Ayrıca cevaplarda uluslararası sözleşme ve standartların yeterince dikkate alınmaması da dikkat çekmektedir. CİK’ler tarafından yürütülen bir incelemenin

yetersiz veya etkisiz olduğu düşünöldüğünde başvurulabilecek özel bir itiraz yolu da 4681 sayılı Kanun’da düzenlenmemiştir

2025 yılı Cezaevi İzleme Kurulları başvuruları

Grafik 11: CİK başvurularının cevaplara göre dağılımı

Grafik 12: CİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

CİSST, 2025 yılında CİK’lere toplam 1.145 başvuru yapmıştır. Bu başvuruların 106’sına cevap verilmiş, 24’ü başka kurumlara yönlendirilmiş, 1.015’i ise cevapsız kalmıştır. Buna göre CİK’lerin cevap oranı yaklaşık yüzde 9,3 düzeyinde kalırken başvuruların yaklaşık yüzde 89’una cevap verilmemiştir. Başvuruların büyük çoğunluğunun cevapsız kalması, ileri sürölen iddiaların incelenip incelenmediğinin ve herhangi bir işlem yapıp yapılmadığının takip edilmesini güçleştirmektedir.

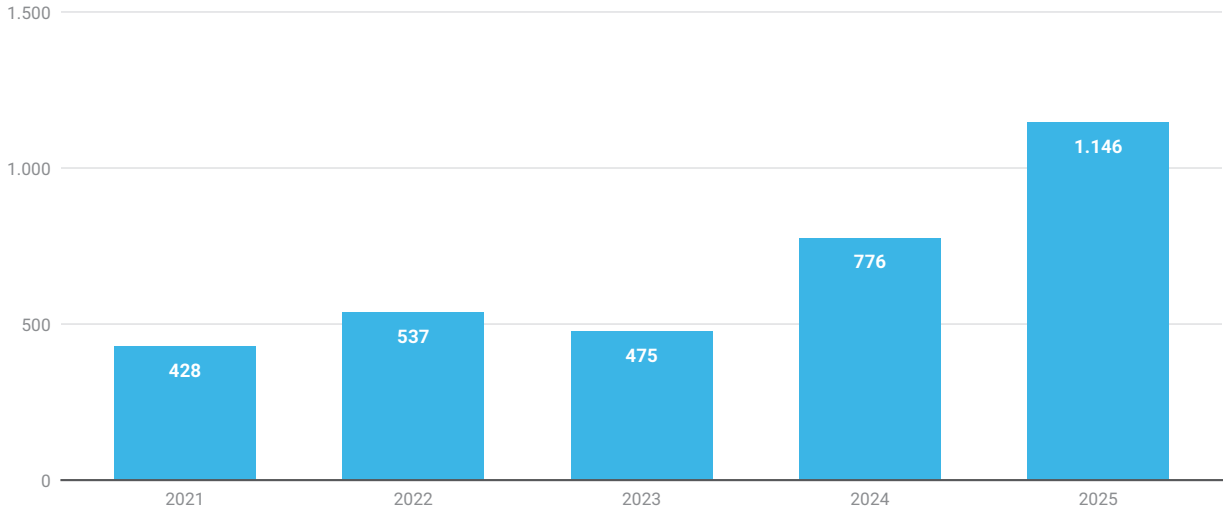
CİK’ler tarafından verilen 106 cevabın 51’inde başvuruya konu ihlal iddiası hakkında açık bir değerlendirme paylaşılmıştır. Bu cevapların 5’inde ihlal, 5’inde kısmen ihlal tespit edilmiş; 41’inde ise ihlal bulunmadığı belirtilmiştir. Buna karşılık 55 cevapta başvuruya konu ihlal iddiasına ilişkin açık bir değerlendirmeye yer verilmemiştir.

Ayrıca alınan 106 cevabın 54’ünde ilgili kurumlardan bilgi istendiğı, 34’ünde hapisane ziyareti gerçekleştirildiğı ve 42’sinde mahpusla görüşöldüğü belirtilmiştir.³ CİK’lerin temel görevlerinden birinin hapisanelerde yerinde inceleme yapmak olduğı dikkate alındığında, yalnızca 34 cevapta hapisane ziyareti gerçekleştirildiğinin belirtilmesi dikkat çekmektedir.

³ Bir cevapta bu işlemlerden birden fazlasının gerçekleştirildiğı bilgisi yer alabildiğinden, aynı cevap birden fazla kategori altında sayılmış olabilir.

İL İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 13: İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

Türkiye’de hapishaneleri doğrudan izleme yetkisine sahip kurumlardan biri de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarıdır (İİHK). 4643 sayılı Kanun’la 3056 sayılı Kanun’a eklenen ek 6. maddeye dayanılarak çıkarılan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik’le⁴ tüm il ve ilçelerde İİHK kurulması öngörülmüştür. Bu kurullar, insan hakları ihlali iddialarını incelemek ve araştırmakla görevlidir.

Yönetmelik’in 13. maddesinde İİHK’lerin işlevi şu şekilde tanımlanmıştır: “İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.”

Bu düzenleme uyarınca İİHK’ler, kendisine iletilen ihlal iddialarını inceleme ve değerlendirme yetkisine sahiptir. Ancak İİHK’lere başvurular hakkında doğrudan

4 İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete T. 23.11.2003, S. 25298.

yaptırım uygulama veya bağlayıcı karar alma yetkisi verilmemiştir. İİHK'ler yalnızca bağlayıcılığı bulunmayan tespit ve önerilerini Cumhuriyet savcılıklarına ve ilgili idari makamlara iletebilmekte; bunların uygulanmasını doğrudan sağlama yetkisine sahip bulunmamaktadır.

Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde İİHK'lerin yapısal bağımsızlığı da CİK'lerin bağımsızlığı gibi tartışmalıdır. İl kurullarına vali veya valinin görevlendireceği bir vali yardımcısı, ilçe kurullarına ise kaymakam başkanlık etmektedir. Büyükşehir statüsündeki illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı; ilçelerde ise ilçe belediye başkanı veya başkan yardımcısı İİHK üyeleri arasında yer almaktadır.

Baroların, tabip odalarının, ticaret veya sanayi odalarının ve diğer meslek kuruluşlarının İİHK'lerde temsil edilmesi, çoğulculuk bakımından olumlu bir unsurdur. Sivil toplum örgütleri ve diğer sivil aktörler de İİHK'lerde görev almak üzere başvurabilmektedir. Ancak il kurullarında görev alacak sivil toplum örgütü temsilcileri valilik, ilçe kurullarında görev alacak temsilciler ise kaymakamlık tarafından belirlenmektedir. Sivil toplum temsilcilerinin belirlenmesinde mülki idare amirlerinin sahip olduğu bu yetki, Paris Prensipleri'nde ortaya konan bağımsızlık ve çoğulculuk ölçütleri bakımından soru işaretleri doğurmaktadır.

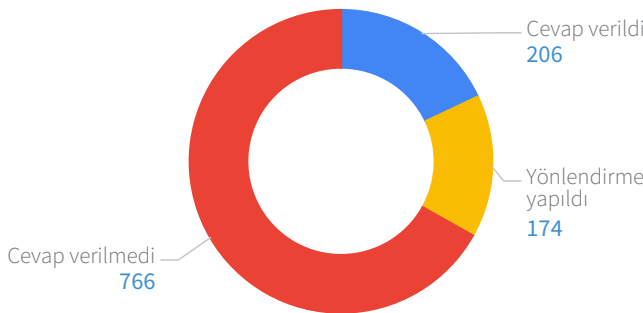
İİHK üyelerinin ne zaman ve hangi usulle belirleneceği, kimlerin hangi koşullarda başvurabileceği ve mülki idare amirleri tarafından hangi ölçütlerin esas alınacağı Yönetmelik'te yeterince açık biçimde düzenlenmemiştir. Aynı şekilde başvurusu kabul edilmeyen kişilerin başvurabilecekleri özel bir itiraz yolu ve üyelerin belirlenmesinde uygulanacak ölçütler konusunda da belirsizlik bulunmaktadır.

Yönetmelik'in 10. maddesinde, kişilerin İİHK'lere erişimini kolaylaştırmak amacıyla bütün kamu kurum ve kuruluşlarına "İnsan Hakları Başvuru Kutuları" konulması öngörülmüştür. Bununla birlikte söz konusu kutuların hapishanelerde bulunup bulunmadığı ve mahpusların bu başvuru yoluna fiilen erişip erişemediği konusunda kamuya açık ve kapsamlı bilgi bulunmamaktadır.

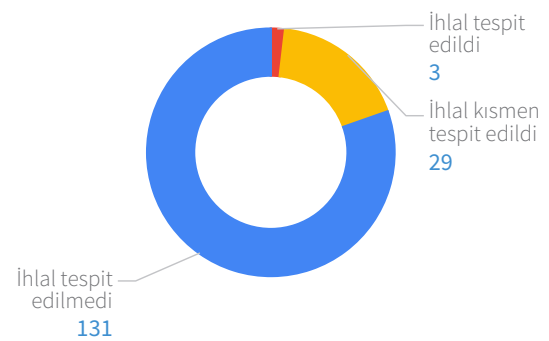
Yönetmelik'in 12. maddesinin (h) ve (i) bentlerinde karakol ve nezarethanelerin denetlenmesine ilişkin özel düzenlemelere yer verilmesine rağmen hapishaneler açıkça sayılmamıştır. Bu durum, uygulamada bazı İİHK'lerin hapishanelerle ilgili başvuruları yetkileri kapsamında değerlendirmemesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte aynı maddenin (f) bendinde İİHK'lere "insan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek" görevi verilmiştir. Bu düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, hapishanelerin İİHK'lerin ziyaret yetkisi dışında bırakılmadığı; karakol ve nezarethanelerin ise ayrıca vurgulandığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen hapishanelerin Yönetmelik'te açıkça sayılmaması ve ziyaretlerin hangi esaslara ve ölçütlere göre gerçekleştirileceğinin ayrıntılı biçimde düzenlenmemesi, İİHK'ler arasında yetkinin kapsamına ilişkin farklı yorumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

CİK raporlarında olduğu gibi İİHK'ler tarafından hazırlanan ziyaret ve inceleme raporları da düzenli ve sistematik biçimde kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin erişimine açılmamaktadır.

2025 yılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları başvuruları

Grafik 14: İİHK başvurularının cevaplara göre dağılımı

Grafik 15: İİHK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

CİSST, 2025 yılında İİHK'lere toplam 1.146 başvuru yapmıştır. Bu başvuruların 206'sına cevap verilmiş, 174'ü başka kurumlara yönlendirilmiş, 766'sı ise cevapsız kalmıştır. Buna göre İİHK'lerin cevap oranı yaklaşık yüzde 18 düzeyinde kalırken başvuruların yaklaşık yüzde 67'sine cevap verilmemiştir. İİHK'ler, başvuru yapılan kurumlar arasında en yüksek cevap oranına sahip olsa da başvuruların yaklaşık üçte ikisinin cevapsız kalması, başvuruları ele alma ve ulaşılan sonuçlar hakkında başvurucuları bilgilendirme kapasitesinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

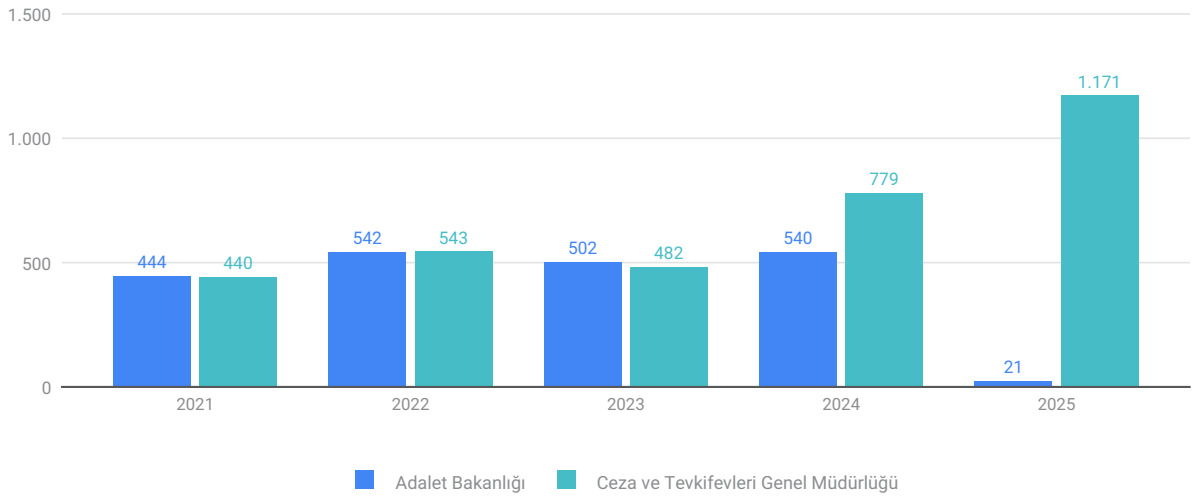
İİHK'ler tarafından verilen 206 cevabın 163'ünde başvuruya konu ihlal iddiası hakkında açık bir değerlendirme paylaşılmıştır. Bu cevapların 3'ünde ihlal, 29'unda kısmen ihlal tespit edilmiş; 131'inde ise ihlal bulunmadığı belirtilmiştir. Buna karşılık 43 cevapta başvuruya konu ihlal iddiasına ilişkin açık bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Böylece İİHK'ler tarafından verilen cevapların yaklaşık yüzde 16'sında, başvuruya konu iddia bakımından tamamen veya kısmen ihlal tespitine ulaşılmıştır.

Ayrıca alınan 206 cevabın 128'inde ilgili kurumlardan bilgi istendiği, 14'ünde hapisane ziyareti gerçekleştirildiği ve 13'ünde mahpusla görüşüldüğü belirtilmiştir.⁵ Bu dağılım, İİHK'ler tarafından ilgili kurumlardan bilgi isteme yöntemine, hapisane ziyareti ve mahpusla görüşme gibi doğrudan inceleme yöntemlerine kıyasla çok daha sık yer verildiğini göstermektedir.

⁵ Bir cevapta bu işlemlerden birden fazlasının gerçekleştirildiği bilgisi yer alabildiğinden, aynı cevap birden fazla kategori altında sayılmış olabilir.

ADALET BAKANLIĞI VE CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

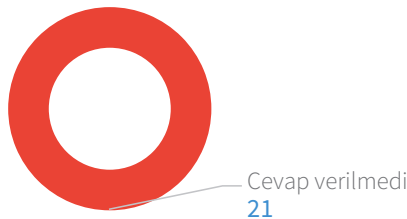
Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 16: Adalet Bakanlığı ve CTE'ye yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

Hapishaneler, Adalet Bakanlığının teşkilat yapısı içinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne (CTE) bağlı kurumlardır. CTE'nin görevleri arasında hapishaneleri yönetmek ve denetlemek, infaz hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak ve mahpusların yaşam koşullarına ilişkin işlemleri gerçekleştirmek bulunmaktadır. Bu nedenle mahpuslar ve mahpus yakınları tarafından iletilen şikâyetler üzerine Adalet Bakanlığı'na yapılan başvurular çoğunlukla CTE'ye yönlendirilmektedir. CİSST de bu uygulama nedeniyle 2024 yılının Ekim ayından itibaren Adalet Bakanlığına ayrıca düzenli olarak

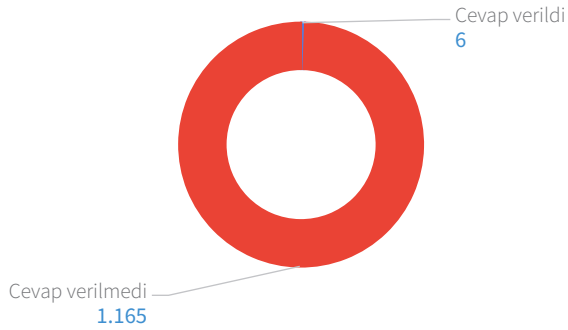
2025 yılı Adalet Bakanlığı başvuruları

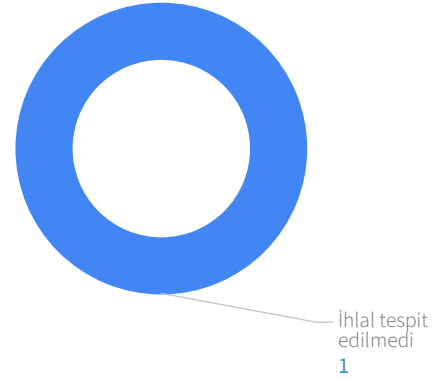
Grafik 17: Adalet Bakanlığı başvurularının cevaplara göre dağılımı

başvuru yapmayı bırakmış ve başvurularını doğrudan CTE'ye iletmeye başlamıştır. CİSST, 2025 yılında Adalet Bakanlığına sadece 21 başvuru yapmış ve bu başvuruların hiçbirine cevap alamamıştır.

2025 yılı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü başvuruları

Grafik 18: CTE başvurularının cevaplara göre dağılımı

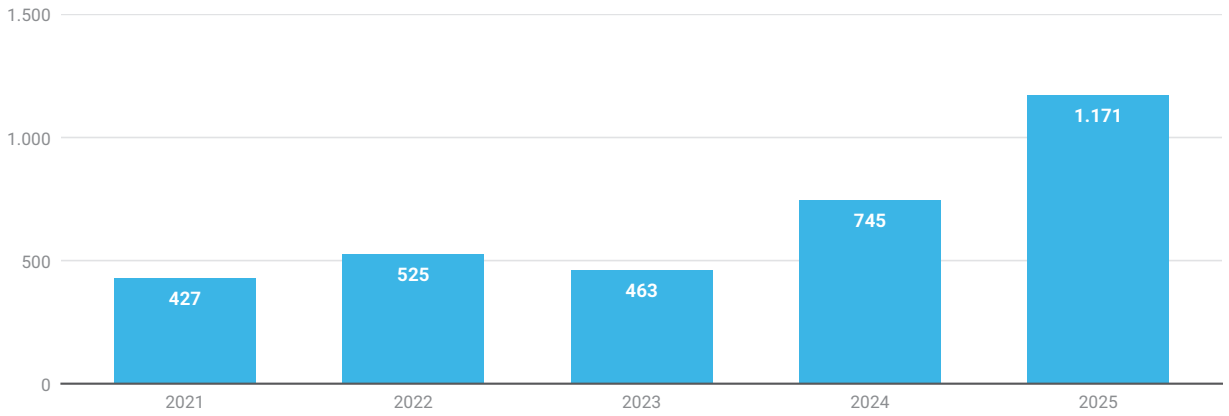
Grafik 19: CTE başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

CİSST, 2025 yılında CTE'ye toplam 1.171 başvuru yapmıştır. Bu başvuruların yalnızca 6'sına cevap verilmiş, 1.165'i ise cevapsız kalmıştır. Buna göre CTE'nin cevap oranı yaklaşık yüzde 0,5 düzeyinde kalırken başvuruların yaklaşık yüzde 99,5'i cevaplandırılmamıştır. CTE'nin hapisanelerin yönetim ve denetiminden doğrudan sorumlu kurum olduğu dikkate alındığında bu oran, başvuruların nasıl ele alındığının ve sonucunda hangi işlemlerin yapıldığının takip edilmesini önemli ölçüde güçleştirmektedir. CTE tarafından verilen cevapların yalnızca 1'inde ihlal bulunmadığı belirtilmiştir.

Öte yandan CTE tarafından CİSST'e gönderilen bazı cevaplarda, başvurunun sonucu açıklanmaksızın ilgili mahpusa bilgi verildiği belirtilmektedir. Mahpusun doğrudan bilgilendirilmesi önemli olmakla birlikte, CİSST'e başvurunun içeriği ve yapılan işlemler hakkında bilgi verilmemesi, başvurunun sonucunun takip edilmesini ve CTE tarafından yapılan değerlendirmenin incelenmesini güçleştirmektedir.

MECLİS İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

Grafik 20: Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

Hapishaneleri denetleme ve izleme yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bünyesindeki farklı mekanizmalar aracılığıyla da kullanılabilir. Milletvekilleri, hapishanelerdeki yaşam koşullarını yerinde incelemek ve mahpuslarla görüşmek amacıyla ziyaret gerçekleştirebilmektedir. Bununla birlikte Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) sayılan bazı suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kapsamındaki suçlardan tutulan mahpusların milletvekilleri tarafından ziyaret edilebilmesi için Adalet Bakanlığı'nın yazılı izni gerekmektedir. TBMM üyeleri ayrıca hapishanelerdeki hak ihlali iddialarını yazılı soru önergeleri ve Meclis araştırması önergeleri yoluyla da gündeme getirebilmektedir.

TBMM bünyesindeki bir diğer inceleme ve izleme mekanizması, 5 Aralık 1990 tarihli ve 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu⁶ ile kurulan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (MİHİK) ve MİHİK bünyesinde oluşturulan Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu'dur. Bu mekanizmalar, mahpuslar, mahpus yakınları ve ilgili sivil toplum örgütleri tarafından iletilen insan hakları ihlali iddialarını inceleme veya gerekli gördüğü durumlarda ilgili kurumlara iletme yetkisine sahiptir.

6 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu, Resmî Gazete T. 12.12.1990, S. 20723.

MİHİK, kendisine iletilen şikâyetleri değerlendirirken Adalet Bakanlığı ve CTE dâhil olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belge isteyebilmekte, araştırma yapılmasını talep edebilmekte ve ilgilileri çağırarak bilgi alabilmektedir. Ayrıca resmî inceleme kararı kapsamında oluşturduğu heyetler aracılığıyla hapishaneleri önceden haber vermeksizin ziyaret edebilmekte; yerinde inceleme yapabilmekte, mahpuslarla özel olarak görüşebilmekte ve hapishanenin fiziksel koşulları ile yaşam koşullarını gözlemleyebilmektedir.

2025 yılı Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu başvuruları

Cevap verilmedi
1.171

Cevap alınamadığı
için ihlal tespiti
verisi yok

Grafik 21: MİHİK başvurularının cevaplara göre dağılımı

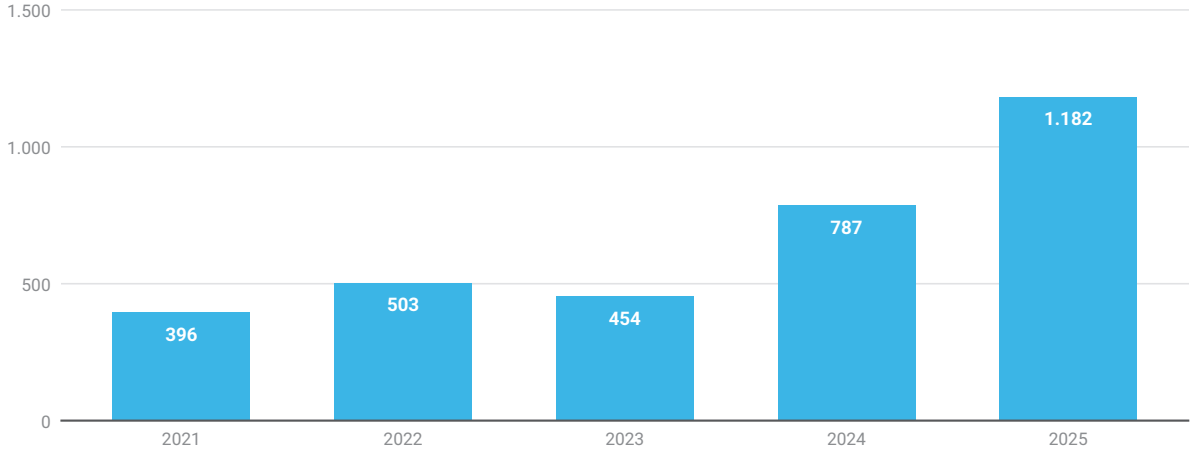
Grafik 22: MİHİK başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

CİSST, 2025 yılında MİHİK'e toplam 1.171 başvuru yapmış, ancak bu başvuruların hiçbirine cevap verilmemiştir. Son beş yılda MİHİK'ten yalnızca 2022 yılında 1 cevap alınmış; 2021, 2023, 2024 ve 2025 yıllarında ise hiçbir başvuru cevaplandırılmamıştır. Bu durum, cevapsızlığın tek bir yıla özgü olmadığını göstermektedir.

MİHİK'ten cevap alınmaması nedeniyle başvuruların incelenip incelenmediği, ilgili kurumlardan bilgi istenip istenmediği, hapishane ziyareti veya mahpusla görüşme yapılıp yapılmadığı ve ihlal iddiaları hakkında bir değerlendirmeye ulaşıp ulaşılmadığı bilinmemektedir. MİHİK'in kendisine yapılan başvuruların hiçbirine cevap vermemesi ve bu tutumun önceki yıllarda da sürmesi, bireysel başvurular ile parlamenter denetim arasında görünür ve izlenebilir bir bağ kurulmadığını ortaya koymaktadır.

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

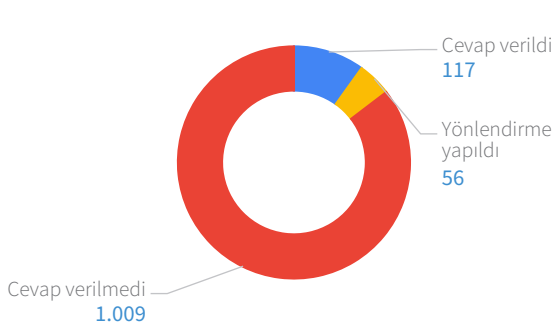
Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

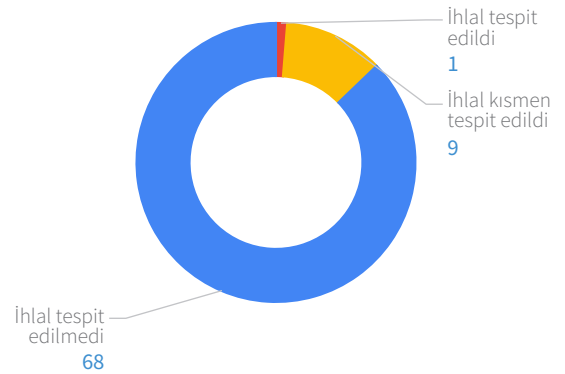
Grafik 23: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine yapılan başvuruların yıllara göre dağılımı

2006 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Başbakanlık İletişim Merkezi'nin (BİMER) işlevleri, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi ve Başbakanlığın kaldırılmasının ardından Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) bünyesinde birleştirilmiştir. İletişim Başkanlığı koordinesinde yürütülen CİMER; kişilerin talep, ihbar, şikâyet, görüş ve önerilerini ilgili kamu kurumlarına iletebildiği ve başvurularının takibini e-Devlet üzerinden yapabildiği merkezi bir başvuru mekanizmasıdır.

2025 yılı Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi başvuruları

Grafik 24: CİMER başvurularının cevaplara göre dağılımı

Grafik 25: CİMER başvurularının ihlal tespitlerine göre dağılımı

CİSST, 2025 yılında CİMER'e toplam 1.182 başvuru yapmıştır. Bu başvuruların 117'sine cevap verilmiş, 56'sı başka kurumlara yönlendirilmiş, 1.009'u ise cevapsız kalmıştır. Buna göre CİMER'in cevap oranı yaklaşık yüzde 9,9 düzeyinde kalırken başvuruların yaklaşık yüzde 85'i cevaplandırılmamıştır. CİMER'e yapılan başvuru sayısı 2024'te 787 iken 2025'te yaklaşık yüzde 50 artmıştır. Buna karşılık cevap sayısı 142'den 117'ye, cevap oranı ise yaklaşık yüzde 18'den yüzde 9,9'a gerilemiştir. Dolayısıyla artan başvuru hacmi, cevap sayısında ve oranında bir artışla karşılanmamıştır.

CİMER tarafından verilen 117 cevabın 78'inde başvuruya konu ihlal iddiası hakkında açık bir değerlendirme paylaşılmıştır. Bu cevapların 1'inde ihlal, 9'unda kısmen ihlal tespit edilmiş; 68'inde ise ihlal bulunmadığı belirtilmiştir. Buna karşılık 39 cevapta başvuruya konu ihlal iddiasına ilişkin açık bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Böylece CİMER tarafından verilen cevapların yaklaşık yüzde 9'unda, başvuruya konu iddia bakımından tamamen veya kısmen ihlal tespitine ulaşılmıştır.

Ayrıca alınan 117 cevabın 37'sinde, CİMER tarafından başvurunun iletildiği veya hakkında bilgi talep edilen ilgili kurumlardan bilgi istendiği belirtilmiştir. Ayrıca 1 cevapta hapisane ziyareti gerçekleştirildiği, 1 cevapta ise mahpusla görüşüldüğü bilgisi paylaşılmıştır. CİMER'in kendisinin hapisanelerde yerinde inceleme yapma veya mahpuslarla görüşme yetkisi bulunmadığından, bu işlemler CİMER tarafından gerçekleştirilen inceleme faaliyetlerini değil, başvurunun iletildiği ilgili kurumlar tarafından gerçekleştirildiği bildirilen işlemleri göstermektedir.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU/OMBUDSMANLIK (KDK)

Ombudsmanlık olarak da bilinen Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK), 2010 yılında Anayasa'nın 74. maddesinde yapılan değişiklikle anayasal bir başvuru mekanizması olarak kabul edilmiş; 2012 yılında yürürlüğe giren 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu⁷ ile kurulmuştur. KDK, 2013 yılında faaliyete geçmiş olup TBMM Başkanlığına bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

KDK, kamu tüzel kişiliğine sahip, merkezi Ankara'da bulunan ve özel bütçeli bir kurumdur. Kamu kurumlarının yanı sıra kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişilerinin bu hizmetlerin yürütülmesine ilişkin işlem ve eylemlerini de inceleyebilen bir denetim mekanizmasıdır. KDK, idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetler üzerine idarenin her türlü işlem, eylem, tutum ve davranışını insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.

KDK'nin kararları bağlayıcı değildir ve Kurumun doğrudan yaptırım uygulama yetkisi bulunmamaktadır. KDK, yaptığı inceleme sonucunda ilgili idareye tavsiyede bulunabilir. İdarenin tavsiyeyi uygulamaması hâlinde bunun gerekçesini 30 gün içinde KDK'ye bildirmesi gerekmektedir.

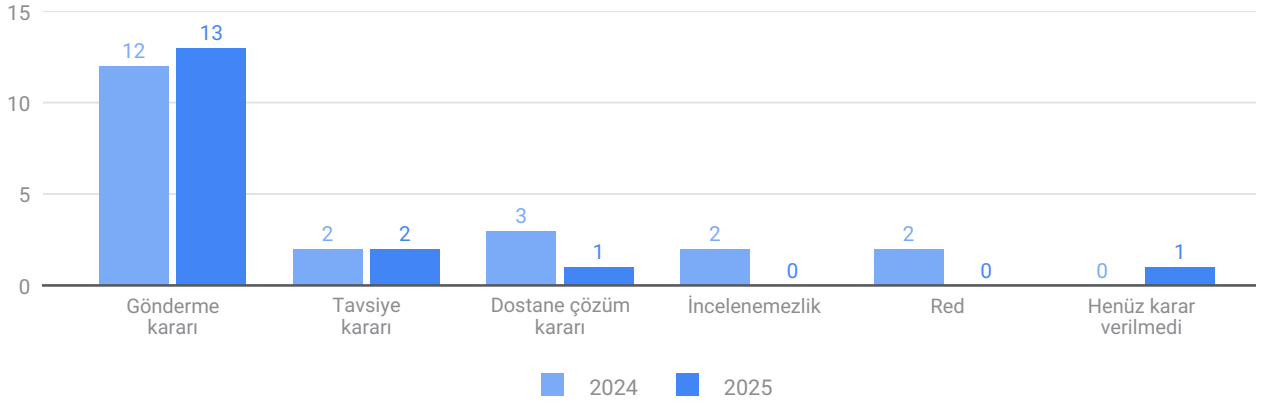
KDK'nin yapısı Başdenetçilik ve Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Kurumda bir Başdenetçi ve beş denetçi görev yapmaktadır. Başdenetçi, şikâyetleri incelemek ve idareye önerilerde bulunmanın yanı sıra denetçiler arasındaki iş bölümünü ve KDK'nin genel işleyişini koordine etmektedir. KDK gerekli gördüğü durumlarda farklı illerde bürolar açabilmektedir.

KDK'ye gerçek ve tüzel kişiler başvurabilir. Başvurular yazılı dilekçe, e-devlet veya diğer elektronik başvuru yolları aracılığıyla iletilebilir ve başvuru talebi üzerine gizli tutulabilir. Kural olarak KDK'ye başvurulmadan önce ilgili idari başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan durumlarda bu şart aranmaksızın başvuru kabul edilebilir.

7 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, Resmî Gazete T. 29.06.2012, S. 28338.

KDK, kendisine yapılan başvuruları en geç altı ay içinde sonuçlandırmakla yükümlüdür. İnceleme sonucunda ulaşılan karar, başvurucuya ve ilgili idareye bildirilir. Başvurucuya ayrıca kullanılabilecek diğer başvuru yolları, bu yollara ilişkin süreler ve başvurulacak merciler hakkında bilgi verilir. KDK ayrıca yıllık ve özel raporlar hazırlayarak faaliyetleri ve tespitleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmektedir.

KDK'nin CİSST tarafından 2024 ve 2025 yıllarında yapılan başvurulara ilişkin kararlarının dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 26: KDK başvurularına ilişkin kararların yıllara göre dağılımı

KDK, CİSST tarafından 2025 yılında yapılan 17 başvurunun 13'ü hakkında gönderme kararı verilmiştir. Bu sayı, 2025 yılında yapılan KDK başvurularının yaklaşık yüzde 76,5'ine karşılık gelmektedir. Gönderme kararlarında KDK, başvurunun esasına ilişkin bir inceleme yapmaksızın dosyayı değerlendirilmek üzere Adalet Bakanlığı, CTE, ÖSYM, BTK ve Türk Telekom gibi ilgili kurum ve kuruluşlara iletmiştir. Dolayısıyla gönderme kararı, başvuruda ileri sürülen hak ihlali iddiasının incelendiği veya iddianın haklı ya da haksız bulunduğu anlamına gelmemektedir.

KDK, başvuruların 2'si hakkında tavsiye kararı vermiştir. Bu kararlar, Cumhurbaşkanlığı affından yararlanan mahpusların sayısı ile kadın mahpuslara yönelik cinsel sağlık ve üreme sağlığı çalışmaları hakkında yapılan bilgi taleplerinin karşılanmamasına ilişkindir. Her iki başvuruda da KDK, talep edilen bilgilerin CİSST'le paylaşılması yönünde Adalet Bakanlığına tavsiyede bulunmuştur.

KDK, kız çocuk mahpuslara ilişkin 1 başvuruyu dostane çözüm kararıyla sonuçlandırmıştır. Başvuruda, kız çocuk mahpusların tutuldukları hapishaneler, hapishanelere göre sayısal dağılımları ve onlar için alınan özel önlemler hakkında bilgi talep edilmiştir. KDK'nin incelemesi sırasında CTE'den bilgi alınmış; ancak kız çocuk mahpusların hapishanelere göre sayısal dağılımı paylaşılmamıştır. KDK, ayrıştırılmış verinin hazırlanmasının özel bir çalışma gerektirdiğini kabul ederek verilen cevabı yeterli bulmuş ve başvuruyu dostane çözüm kararıyla sonlandırmıştır. Bu nedenle kararın dostane çözüm olarak nitelendirilmesi, CİSST'in bilgi talebinin bütünüyle karşılandığı anlamına gelmemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 17 başvurudan yalnızca 3'ünde KDK tarafından başvurunun içeriğine ilişkin bir inceleme yürütülerek tavsiye veya dostane çözüm kararına ulaşılmıştır. Bu 3 başvurunun da bilgi edinme taleplerine ilişkin olması dikkat çekmektedir. Buna karşılık hapishane koşulları ve iletişim hakkına ilişkin doğrudan iddialar ile sağlık hakkına ilişkin bilgi taleplerinin önemli bir bölümü esas yönünden incelenmeden ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

Sonuç

CISST, 2025 yılı boyunca mahpuslar ve mahpus yakınları tarafından iletilen talep, şikâyet ve hak ihlali iddialarının incelenmesi ve mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla ilgili kurumlara toplam 5.880 başvuru yapmıştır. Başvuru sayısı bir önceki yıla kıyasla önemli ölçüde artmıştır. Ekonomik koşullar ve mektup gönderim ücretlerindeki artış, mahpusların CISST'e mektupla ulaşmasını zorlaştırmaya devam ederken Mahpus Danışma Hattı, mahpuslar ve mahpus yakınları açısından önemli bir erişim ve başvuru kanalı olmayı sürdürmüştür.

Başvurulara verilen cevapların ve başvurular üzerine gerçekleştirildiği bildirilen işlemlerin incelenmesi, resmî başvuru ve denetim mekanizmalarının hak ihlali iddialarını ele alma ve denetim yetkilerini kullanma biçimlerine ilişkin aşağıdaki temel sorunları ortaya koymuştur:

- Cevapsızlık kurumların işleyişinde süreklilik gösteren bir sorun hâline gelmiştir: Başvuruların yaklaşık yüzde 88'inin cevapsız bırakılması, cevap vermenin istisna, sessizliğin ise kurumsal işleyişin olağan biçimi hâline geldiğini göstermektedir. Bu ölçüde yaygın bir cevapsızlık, başvuru mekanizmalarının hak ihlali iddialarını araştırma, idarenin hesap verebilirliğini sağlama ve ihlallerin giderilmesine katkıda bulunma işlevlerini büyük ölçüde etkisiz kılmaktadır. Mahpusların yaşamı ve tutulma koşulları bütünüyle devletin kontrolü altındayken hak ihlali iddialarının yanıtsız bırakılması, idarenin hesap verme yükümlülüğünü zayıflatmakta ve hapishane idaresi ile mahpus arasındaki güç eşitsizliğini daha da derinleştirmektedir.
- Verilen cevapların önemli bir bölümü esasa ilişkin değerlendirme içermemektedir: Alınan cevapların yaklaşık üçte birinde ileri sürülen iddialar değerlendirilmeksizin yalnızca ilgili mevzuat hükümleri aktarılmıştır. Oysa denetimin konusu mevzuatın varlığı değil, idarenin somut olaydaki işlem ve uygulamalarının hukuka ve insan haklarına uygunluğudur. Mevzuatı aktarmakla yetinen cevaplar yazışmayı şeklen sonuçlandırırsa da hak ihlali iddiasını açıklığa kavuşturmamakta ve hukukta tanınan güvenceler ile hapishanedeki uygulama arasında oluşan farkı denetimin dışında

bırakmaktadır. Somut olgularla ilişki kurmayan bu cevaplar, şikâyet edilen idarenin işlem ve uygulamalarını denetlemek yerine hukuka uygunluk sonucunu gerekçesiz biçimde yeniden üretmekte; incelemenin bağımsızlığı ve denetlenebilirliği konusunda ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

- Yerinde inceleme ve mahpusla görüşme, dış denetimin olağan bir parçası hâline gelmemiştir: Hapishanelerde yerinde inceleme yetkisine sahip CİK'ler ve İHK'lerden alınan cevaplar, ilgili kurumlardan yazılı bilgi istemeye, hapishane ziyareti ve mahpusla görüşmeye kıyasla çok daha sık yer verildiğini göstermektedir. Hapishaneler gibi dış dünyaya kapalı, hiyerarşik ve haberleşmenin idari denetime tabi olduğu mekânlarda, denetimin ağırlıklı olarak ilgili kurumların sunduğu yazılı bilgi ve belgelere dayanması etkili bir inceleme yöntemi sunmamaktadır. Bu yaklaşım, denetim işlevini kurumlar arası bürokratik bir yazışma prosedürüne indirgemekte; kapalı mekânların yarattığı hak ihlali risklerini ve görünmezliği derinleştirmektedir.
- Denetimin kapsamı ve niteliği kurullara göre değişmektedir: Benzer nitelikteki ve aynı mevzuata tabi başvurulara farklı il ve ilçelerdeki CİK'ler ve İHK'ler farklı kapsam ve içerikte cevaplar verilmesi, mahpusların yararlanabildiği denetimin de farklılaşmasına yol açmaktadır. İnsan hakları ihlali iddialarının ele alınma biçiminin, incelemenin kapsamının ve verilen cevapların içeriğinin kurulların takdirine bağlı kalması, ortak venesnel denetim standartlarının uygulamaya yeterince yansımadağını göstermektedir. Bu durum, denetimin öngörülebilirliğini zayıflatmakta ve hakların korunması bakımından eşitsizlik yaratmaktadır.
- Başvuruların kurumlar arasında yönlendirilmesi, incelemenin yerini alabilmektedir: Başvurunun bir başka kuruma yönlendirilmesi, ileri sürülen hak ihlali iddiasının esastan incelendiği, gerekli bilgi ve delillerin toplandığı veya mağduriyetin giderilmesine yönelik bir işlem yapıldığı anlamına gelmemektedir. Mekanizmaların, kendilerine iletilen ihlal iddialarını incelemek yerine başvuruları hakkında şikâyetle bulunulan idari yapılara iletmesi, denetimin bağımsızlığını ve etkililiğini zayıflatmaktadır. Yönlendirmeyi yapan mekanizmanın başvurunun akıbetini takip

etmemesi ve ilgili kurum tarafından yapılan işlemler ile ulaşılan sonuç hakkında başvuru bilgilerini bilgilendirmemesi hâlinde ise başvuru, kurumlar arasında aktarılan ancak sonucu izlenemeyen bir yazışmaya dönüşmektedir.

- Denetim mekanizmalarının yapısı ve işleyişi, bağımsızlık ve çoğulculuk için gerekli güvenceleri sağlamamaktadır: Denetimin bağımsızlığı, kurumlara yalnızca inceleme yetkisi tanınmasıyla değil; üyelerin belirlenmesinden bilgi toplama ve karar alma süreçlerine kadar idari ve siyasi etkiden uzak hareket edebilmelerinin güvence altına alınmasıyla mümkündür. CİK'lerin ve İİHK'lerin mevcut yapısı, denetleyen ile denetlenen arasındaki kurumsal sınırları belirsizleştirmekte; farklı toplumsal kesimlerin ve insan hakları alanındaki uzmanlığın denetim süreçlerine çoğulcu biçimde katılımını güvence altına almamaktadır. Bu durum, denetimin idarenin sunduğu bilgi ve değerlendirmelerin ötesine geçmesini güçleştirmekte ve mekanizmaların dış denetim işlevine duyulan güveni zayıflatmaktadır.
- Kurumların çalışmalarının kamuoyuna açık olmaması, denetimi ve hesap verebilirliği zayıflatmaktadır: CİK'lerin ve İİHK'lerin hazırlamakla yükümlü olduğu periyodik izleme raporlarının, başvurular üzerine yaptığı işlemlerin ve ulaştığı sonuçların düzenli ve erişilebilir biçimde yayımlanmaması, bu mekanizmaların çalışmalarının izlenmesini güçleştirmektedir. Başvurulara, hapishane ziyaretlerine, mahpuslarla yapılan görüşmelere, ihlal tespitlerine ve alınan önlemlere ilişkin ayrıştınlı verilerin paylaşılmaması, hapishanelerde yaşanan hak ihlallerinin kamusal görünürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bu kapalılık, yalnızca sivil toplumun bağımsız izleme yapmasını engellemekle kalmamakta, aynı zamanda idarenin hesap verme yükümlülüğünü zayıflatmakta ve cezasızlığı besleyen koşulları güçlendirmektedir.
- Resmî mekanizmaların yetersizliği, sivil toplumun hapishanelere erişemediği koşullarda daha büyük bir denetim boşluğu yaratmaktadır: İnsan hakları örgütlerinin, baroların, tabip odalarının ve bağımsız meslek kuruluşlarının hapishanelerde bağımsız ve düzenli izleme yapamaması, resmî denetim mekanizmalarının sorumluluğunu daha da artırmaktadır. Sivil izleme, resmî denetimin alternatifi değil; kurumların tespitlerini farklı bilgi kaynaklarıyla sınamaya ve resmî denetimin dışında

kalan sorunları görünür kılmaya imkân veren tamamlayıcı bir güvence olmalıdır. Sivil toplumun bağımsız ve yerinde izleme yapamadığı, resmî mekanizmaların ise yetersiz kaldığı mevcut koşullarda hak ihlallerinin belgelenmesi ve giderilmesi, sorumluların hesap vermesi ve benzer ihlallerin tekrarının önlenmesi güçleşmektedir.

Bu bulgular birlikte ele alındığında, sorunun yalnızca münferit idari aksaklıklardan ibaret olmadığı; başvuruların ele alınma ve sonuçlandırılma biçiminde sistematik sorunlar bulunduğu görülmektedir. Cevapsızlık, gerekçesiz cevaplar, sınırlı yerinde inceleme, yönlendirmeye dayalı işleyiş, ortak denetim standartlarının uygulanmaması ve şeffaflık eksikliği, idarenin işlem ve uygulamalarının etkili ve bağımsız biçimde denetlenmesini engellemektedir. Böylece başvuru yolları şeklen açık tutulurken hapisanelerdeki ihlaller görünmez kalmakta, mağduriyetlerin giderilmesi önemli ölçüde güçleşmekte ve cezasızlığı yeniden üreten bir işleyiş ortaya çıkmaktadır.

Öneriler

Hapishanelerde insan hakları ihlallerinin önlenmesi, cezasızlık riskinin azaltılması ve mahpusların etkili başvuru hakkının güvence altına alınması amacıyla şu adımlar atılmalıdır:

- Başvurular etkili, gerekçeli ve zamanında cevaplandırılmalıdır: Şeklî mevzuat aktarımlarıyla yetinilmemeli; tüm başvurular makul süre içinde, ileri sürülen iddiaları ve somut olguları değerlendiren gerekçeli cevaplarla sonuçlandırılmalıdır.
- Yerinde inceleme ve bağımsız görüşme standart hâle getirilmelidir: Yerinde izleme yetkisine sahip mekanizmalar bakımından dosya üzerinden yapılan incelemeyle yetinilmemeli; iddianın niteliğine göre haberli veya habersiz hapishane ziyaretleri gerçekleştirilmeli ve mahpuslarla hapishane görevlilerinin duyamayacağı ve göremeyeceği koşullarda görüşülmelidir.
- Yönlendirilen başvuruların takibi güvence altına alınmalıdır: Başvuruyu başka bir kurum yönlendiren mekanizma, dosyanın akıbetini ve ilgili kurum tarafından yapılan

işlemleri takip etmeli; ulaşılan nihai sonucu gerekçeleriyle birlikte başvuruçuya bildirmelidir.

- Ulusal izleme standartları oluşturularak uygulama birliği sağlanmalıdır: Kurullar arasındaki uygulama farklılıklarını gidermek amacıyla Nelson Mandela Kuralları ve CPT standartlarıyla uyumlu ortak bir denetim metodolojisi uygulanmalıdır.
- Misilleme yasağı ve başvuruçu güvenliği teminat altına alınmalıdır: Hak arama yollarını kullanan mahpusların idari yaptırıma, disiplin cezasına veya kötü muameleye maruz kalmasını önleyecek koruma mekanizmaları hayata geçirilmelidir.
- Kamusal şeffaflık ve ayrıştırılmış veri paylaşımı sağlanmalıdır: İzleme raporları ile başvurular, gerçekleştirilen incelemeler, ihlal tespitleri ve alınan önlemlere ilişkin anonimleştirilmiş ve ayrıştırılmış veriler düzenli olarak kamuoyunun erişimine açılmalıdır.
- Denetim mekanizmalarının bağımsızlığı ve çoğulculuğu güvence altına alınmalıdır: Mekanizmaların yapısı, üyelerin belirlenme usulleri ve çalışma süreçleri idari ve siyasi etkiden uzak hareket etmelerini sağlayacak biçimde düzenlenmeli; sivil toplumun, meslek örgütlerinin ve insan hakları alanındaki uzmanların katılımı güvence altına alınmalıdır.
- Sivil toplumun bağımsız izleme yapmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır: Baroların, meslek örgütlerinin ve insan hakları örgütlerinin hapisanelerde bağımsız izleme yapabilmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Hapishanelerin dış dünyaya kapalı yapısı, burada yaşanan hak ihlallerinin tespit edilmesini, belgelenmesini ve önlenmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle hapishanelerde bağımsız denetim, idarenin takdirine bırakılabilecek bir tercih değil, devletin mahpusların haklarını koruma yükümlülüğünün temel güvencelerinden biridir. Ancak bu güvence, yalnızca denetim mekanizmalarının mevzuatta tanımlanmış ve kurumsal olarak oluşturulmuş olmasıyla sağlanamaz. Asıl belirleyici olan, hak ihlali

iddialarının bağımsız biçimde araştırılması, mahpusların deneyim ve beyanlarının denetim sürecine dâhil edilmesi, ulaşılan sonuçların gerekçelendirilmesi ve tespit edilen sorunların giderilmesine yönelik sürecin izlenmesidir. Aksi hâlde denetim, hak ihlallerini ortaya çıkaran ve giderilmesine katkı sunan bir güvence olmaktan uzaklaşarak biçimsel bir prosedürle sınırlı kalma riski taşımaktadır.

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneđi
Caferađa Mah. Sakız Gülü Sk. Kazdal Apt.
No:28 D:8 Kadıköy, İstanbul 34710
+90 216 450 50 05

Online:
info@cisst.org.tr
www.cisst.org.tr
@cisssdernegi

